

MICHAŁ TKACZ

Zagospodarowanie świerczyn w RDLP Krosno*

Managing Spruce Stands
in the Krosno Regional Directorate of State Forests

Według stanu na koniec 1995 roku, powierzchnia drzewostanów świerkowych w RDLP Krosno wynosiła 13 065 ha, co stanowi 3,4% powierzchni zalesionej RDLP. Do powierzchni tej wliczane są drzewostany świerka nizinnego (nadleśnictwa z północnej części RDLP) oraz 9438 ha drzewostanów świerkowych w nadleśnictwach Baligród, Brzegi Dolne, Cisna, Komańcza, Lutowiska, Stuposiany i Wetlina (tab. 1).

TABELA 1
Powierzchniowy udział świerka w Nadleśnictwach

Nadleśnictwo	Pow. zalesiona [ha]	Pow. świerczyn	
		[ha]	[%]
Baligród	18 679	18 679	3
Brzegi Dolne	23 057	870	4
Cisna	11 086	1 759	16
Komańcza	20 367	1 123	5
Lutowiska	18 456	1 558	8
Stuposiany	8 890	1 937	21
Wetlina	7 434	1 542	21
Razem	107 978	9 438	9

*Referat wygłoszony na konferencji naukowej pt. "Wartość genetyczna oraz możliwości zagospodarowania populacji świerka bieszczadzkiego".

TABELA 2
Powierzchnia drzewostanów świerkowych wg klas wieku [ha]

Klasa wieku	Bieszczadzki PN	Nadleśnictwa	Razem
I	160	1702	1862
II	118	3497	3615
III	487	1769	2256
IV	62	640	702
V	415	518	933
VI i starsze	165	236	401
KO	72	1076	1148
KDO	36	0	36
<hr style="border-top: 1px dashed black;"/>			
Razem	1515	9438	10 953

W nadleśnictwach tych powierzchnia drzewostanów świerkowych wynosi od 649 ha w Baligrodzie do 1937 ha w Stuposianach, tj. od 3% do 21% powierzchni zalesionej na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego znajduje się 1515 ha drzewostanów świerkowych. Łącznie więc w Bieszczadach drzewostany świerkowe zajmują 10 953 ha powierzchni (tab. 2).

Pomimo niewielkiego udziału drzewostanów świerkowych, ich prawidłowe zagospodarowanie i prowadzenie jest w niektórych nadleśnictwach bardzo utrudnione ze względu na zjawisko masowego wydzielania się posuszu i zamierania całych drzewostanów.

Do połowy XIX wieku na terenach tych występowały naturalne zespoły leśne puszczy karpackiej i składały się z litych drzewostanów jodłowych i bukowych oraz mieszanych jodłowo-bukowych z domieszką jaworu, wiązu i świerka. W tym czasie lasy w Bieszczadach służyły miejscowej ludności do budownictwa i na opał, nastąpiło też nasilenie eksploatacji lasów bieszczadzkich na skalę przemysłową. Wówczas rozpoczął się proces zmiany naturalnych zespołów leśnych jodłowo-bukowych na sztuczne, głównie świerkowe obcego pochodzenia. Miejsce jodły i buka zajął świerk z udziałem jaworu, osiki, iwy i innych. Na dużych obszarach zaczęły pojawiać się młodniki bukowe – odroślowe.

W miejsce rodzimych drzewostanów powstały jednogatunkowe drzewostany świerkowe z reguły niewiadomego pochodzenia – nasiona sprowadzano z Austrii lub z firm austriackich ze Lwowa. Ten sposób gospodarowania był początkiem problemów występujących do dziś. Świerk opanowany przez opieńkę i hubę korzeniową, zaatakowany przez szkodniki wtórne, w wieku około 40-60 lat zaczął masowo wymierać. W pierwszej kolejności wypadły drzewostany w nadl. Cisna, Wetlina i częściowo Lutowiska. Zaszła potrzeba przebudowy istniejących świerczyn na drzewostany o składzie gatunkowym odpowiadającym określonym typom siedliskowym lasu oraz gospodarczym typom drzewostanów.

Jedynie świerczyny występujące w rejonie Tarnawy i Sianek w Nadl. Stuposiany (obecnie również Bieszczadzki PN) o powierzchni około 3500 ha zostały uznane za drzewostany

rodzime, stanowiące zachodni zasięg świerczyn wschodnio-karpackich. Potwierdziła to obecnie obowiązująca regionalizacja nasienna, która uznaje wymieniony teren za mikroregion mateczny dla świerka. Nieco później aniżeli w innych częściach Bieszczadów, również i rodzime drzewostany w Leśnictwach Tarnawa, Sokoliki i Bukowiec dotknięte zostały zjawiskiem masowego wydzielania się posuszu świerkowego. Do głównych przyczyn zaistnienia podobnej sytuacji należy zaliczyć ujemny wpływ emisji przemysłowych (z południa i wschodu), brak dróg dojazdowych uniemożliwiający systematyczne wykonywanie zabiegów pielęgnacyjnych w przegęszczonych drzewostanach świerkowych, a także ograniczenie działalności gospodarczej Nadleśnictwa po przejęciu przez Urząd Rady Ministrów tych obszarów jako tereny łowieckie.

Pod koniec lat siedemdziesiątych zakończono budowę drogi do dotychczas niedostępnych terenów, wtedy też nasiliło się występowanie posuszu i złomów zarówno grupowe, poprzez gniazdowe, aż do wydzielania się całych oddziałów.

Według stanu na dzień 30.09.1983 r. Nadl. Stuposiany zarejestrowało 74,5 tys. m³ grubizny – złomów, wywrotów i posuszu, a do uporządkowania pozostała powierzchnia 1670 ha. Na wszystkich powierzchniach klęskowych stwierdzono występowanie opieńki miodowej i huby korzeniowej oraz silne zasiedlenie przez szkodniki wtórne.

W latach 1983-1990 pozyskano ponad 255 tys. m³ grubizny świerkowej, a pomimo tego jeszcze na koniec 1988 r. zakwalifikowano do uporządkowania, z uwagi na ich stan sanitarny – 1087 ha drzewostanów świerkowych litych i mieszanych.

W kwietniu 1986 r. kierownictwo OZLP uznało istniejący stan sanitarny za klęskowy. Zrezygnowano ze stosowania rozproszonej formy porządkowania i rozpoczęto prace na skoncentrowanych zrębach zupełnych. W latach 1987-1989 usunięto tym sposobem 457 ha świerczyn.

Zastosowanie rębni zupełnej o Nielimitowanej powierzchni spowodowało odejście od ustalonego w planie urządzania składu gatunkowego odpowiedniego dla typu gospodarczego jd-św (4jd, 4św, 2bk). Uwzględniając powstałe na zrębach zupełnych warunki oraz zagrożenie ze strony zwierzyny, w składzie gatunkowym zakładanych upraw zwiększono udział modrzewia do 20%, zaś świerka, jodła i buka ustalono na poziomie ok. 20-30%. Nie prowadzono zapisów co do pochodzenia sadzonek wprowadzanych do upraw, nie można więc dziś stwierdzić, które uprawy świerkowe powstały z materiału miejscowego pochodzenia, które z pochodzeń istebniańskich bądź orawskich. Generalnie bazowano na świerku istebniańskim ze względu na łatwą dostępność tych nasion i jego znane cechy genetyczne. Jako sposób użytkowania w ubiegłym dziesięcioleciu przyjęto rębnię II o Nielimitowanej powierzchni z okresem odnowienia 10-20 lat. Wiek rębności ustalono na 80-100 lat.

Obecnie można stwierdzić, że świerk w młodszych klasach wieku wykazuje dużą dynamikę rozwoju i na wielu powierzchniach odnawia się bardzo dobrze z samosiewu (tab. 3).

TABELA 3
Tabela klas wieku drzewostanów świerkowych [ha/100 m³]

Nadleśnictwo	Rok	Klasy wieku										Razem
		I	II	III	IV	V	VI	VII	KO	KDO		
Baligród	1971	147	85	29	15	0	0	0	66	4	346	
		0	37	45	32	0	0	0	112	8	234	
	1995	175	289	100	17	61	0	0	7	0	649	
		6	217	202	52	221	0	0	12	0	716	
Brzegi Dolne	1977	432	118	241	41	0	0	89	0	921		
		12	156	454	103	0	0	0	134	0	859	
	1995	129	259	176	209	3	0	0	94	0	870	
		15	347	513	622	12	0	0	222	0	1734	
Cisna	1971	514	112	184	43	0	0	508	75	1436		
		31	48	394	94	0	0	0	718	138	1423	
	1995	170	626	388	65	38	1	12	459	0	1759	
		14	149	647	143	38	2	30	734	0	1987	
Kornicza	1971	463	38	194	35	0	0	17	0	747		
		14	51	408	113	0	0	0	27	0	613	
	1995	372	513	53	109	7	0	0	66	0	1120	
		17	267	141	344	7	0	0	215	0	1004	

cd. tabeli 3 na następnej stronie

Nadleśnictwo	Rok	Klasy wieku										Razem
		I	II	III	IV	V	VI	VII	KO	KDO		
Lutowiska	1971	987	163	344	12	0	0	0	91	3	1600	
	1995	10	191	701	22	0	0	0	138	6	1068	
Stuposiany	1971	986	485	255	1671	252	0	0	7	16	3672	
	1995	112	262	764	7501	1110	0	0	19	22	9790	
Wetlina	1971	435	495	500	53	223	192	18	21	0	1937	
	1995	5	439	916	223	1339	1187	108	14	0	4231	
Razem	1971	455	107	204	220	25	0	0	95	0	1106	
	1995	9	61	427	394	51	0	0	168	0	1110	
Razem	1971	223	559	272	41	156	9	0	282	0	1542	
	1995	50	542	686	105	469	25	0	577	0	2489	
Razem	1971	3984	1108	1451	2037	277	0	0	873	98	9828	
	1995	188	806	3193	8259	1161	0	0	1316	174	15097	
Razem	1971	1702	3497	1769	640	518	32	204	1076	0	9435	
	1995	110	2564	3819	3339	2196	143	1219	2015	0	14434	

Wnioski

- Należy zwiększyć procentowy udział świerka w odnowieniach i zalesieniach wprowadzanych na terenie nadleśnictw bieszczadzkich. Obecny, średnio kilkuprocentowy udział tego gatunku jest za mały.
- Powinno się rozważyć możliwość wprowadzenia na teren Bieszczadów świerka innych pochodzeń niż dopuszcza to obecnie obowiązująca rejonizacja nasienna.
- Uwzględniając fakt bardzo słabego obradzania świerka oraz jego stan sanitarny należy rozważyć celowość założenia upraw pochodnych tego gatunku o powierzchni 700 ha.
- Biorąc pod uwagę dotychczasowe, niezbyt korzystne wyniki badań nad świerkiem bieszczadzkim na powierzchniach proweniencyjnych należy rozpatrzyć celowość założenia plantacji nasiennych i plantacyjnych upraw nasiennych świerka bieszczadzkiego.

Summary

Managing spruce stands in the Krosno Regional Directorate of State Forests

The area of spruce stands in the Krosno RDSF was 13,065 ha in 1995, that made 3,4% of the area under forest. In the Bieszczady Mountains there the spruce stands cover 10,953 ha. In spite of the small share of spruce stands their rightful management is very difficult in some forest districts, in respect to, among others, the occurrence of an intensive dying of trees and decline of whole stands.

The author concludes as follows:

- it is necessary to increase the percentage share of spruce in forest regeneration and afforestation areas being introduced over the area of the Bieszczady Mountains forest districts.
- the possibility of introducing the spruce of provenances on the area of the Bieszczady Mountains should be pondered, that are other than the seed regionalisation being in force allows;
- it is purposeful to establish spruce progeny cultures on the area of 700 ha;
- taking into account the up-to-date research results concerning the Bieszczady mountains spruce on provenance plots, that are not very advantageous, the purposefulness of establishing seed orchards should be considered, as well as of seedling seed orchards for the Bieszczady Mountains spruce.